

v hmotné kultuře pohřebiště s přemyslovskou expanzí na sklonku 9. století a pak spojování zániku hradiště a pohřebiště s definitivním potlačením zlického knížectví Přemyslovci v průběhu druhé čtvrtiny 10. století. Je však třeba podotknout, že zcela nesporné a zřetelným mezníkem oddělené jsou pouze dvě stavební fáze středního valu a tři vývojové fáze pohřebiště, dané jednak stratigraficky (hroby s blatnickým inventářem jsou převrstveny hroby s velkomoravskými ozdobami) a jednak výraznou typologickou změnou ve šperku (nástup esovitých záušnic). Ostatní stavební fáze a fáze pohřbívání odvozené jen z logických úvah a typologického rozboru, s nímž je možné souhlasit, neumožňují přesnou synchronizaci vývoje fortifikace a pohřbívání; dělítka mezi nimi jsou labilní a splyvavá. Svědčí o tom nejlépe to, že autor se sám nedrží důsledně jednotného členění. Např. skupinu hrobů B 1 řadí na jednom místě do pozdního období velkomoravského (str. 53) a jinde ji označuje jako povelkomoravskou (str. 147 a n.) aniž jasně rozlišuje, zda má na mysli vývoj v Čechách po odtržení od Velké Moravy (r. 895) či po pádu Velké Moravy vůbec (r. 906/7).

Ze sídelních objektů je nejpozoruhodnější halová stavba (délka 89 m) souběžná se starší fází středního valu. Šolle ji právem srovnává s nordickými a porýnskými germánskými halami, které podle svědectví ság sloužily v raném středověku jako shromažďovací prostory pro knížete a jeho družinu. Stejnou funkci měla zřejmě i hala kouřimská a jde v našem prostředí nesporně o cizí prvek. Autorův předpoklad o simultánních vlivech nordické architektury jak v západní Evropě, tak v oblasti východoslovanské je na základě písemných svědectví správný, je však třeba zdůraznit, že archeologické doklady halových staveb v raném ruském středověku neexistují. Šollem uváděný příklad dlouhé budovy z Blagověščenské hory u Vščize je vyloženým omylem, neboť jde o nález související nikoliv se slovanským osídlením, ale s kulturou juchnovskou, která se pokládá za ugrofinskou nebo baltskou (A. V. Iljinskaja, V. V. Sedov) a datuje se nikoliv 5.—7. stoletím (což ani Rybakov v práci citované Šollem netvrdí), ale 5. stoletím před n. l. až prvními stoletími n. l. (P. N. Tretjakov, Sov. arch. 1960, No. 1, 41). Rybakovem uváděná horní hranice datování není obecně uznávána. S problematikou nordických vlivů v raném středověku nemůže mít tedy tato lokalita nic společného. Pochopitelně i o rekonstrukci kouřimské haly by bylo možné diskutovat.

Z jiných obytných staveb nejsou na Kouřimi doloženy zemnice, což je dáno neagrárními prostředím hradiška. Z nadzemních domů se zachovala jen spleť žlábků po dřevěných základových polštářích, neskýtajících bližší možnosti k rozlišení počtu, velikosti a podmínky k rekonstrukci těchto staveb. Též nálezy výrobních a otopných zařízení nerozlišují podstatně naše znalosti. Interpretace četných jam je problematická a autor ji nerozvádí. Přesto Šolle právem předpokládá na základě rozboru nálezů místní výrobu hrnčířskou, bednářskou, tesařskou, kovářskou, zlatnickou, jakož i zpracování kostí a výrobu textilní.

Velmi poučný a střizlivý je autorův postup při zjišťování počtu obyvatel hradiška (celkem 200—300 lidí, z toho jen 40—50členná skupina pohřbívala u jezírka Libuše) a počtu jeho budovatelů a obránců (500—600 lidí, kteří se rekrutovali z okolních osad).

Kniha je doplněna podrobným popisem archeologických objektů, antropologickým rozbořem kostrových pozůstatků a bohatou obrazovou dokumentací. Přes diskutabilnost některých dílčích závěrů, jistě nepřesnosti v citacích (zkomolená jména např. Fedorov—Davydov na str. 144, 291; zkomolený obsah citace B. A. Rybakova na str. 117) aj., je Šolleho kniha významným dílem v oboru slovanské archeologie, seznamujícím nás nejen s pozoruhodným památkem naší minulosti, ale posunujícím též vpřed naše znalosti o intenzitě velkomoravských vlivů a síle velkomoravské tradice v Čechách. Je bohatým zdrojem poučení nejen pro odborníky různých historických oborů, ale svými úvodními partiemi a závěry, jakož i dobrou grafickou úpravou je přístupná širokému okruhu zájemců.

Recenze byla napsána již v roce 1966 pro Vědu a život. Proto v ní nejsou některé speciální otázky rozvedeny.

Bořivoj Dostál

Manfred Bietak, Ausgrabungen in Savala-Nubien 1961—1965. Denkmäler der C-Gruppe und der Pan-Gräber-Kultur. Denkschriften der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Phil.-hist. Klasse, 92. Bd, Wien 1966. Stran 100 + 38 obrazových tabulí + 9 vyobrazení v textu.

První větší práce mladého archeologa je už třetí v řadě zpráv o rakouských záchranných výzkumech v Dolní Núbii v rámci akce UNESCO. První část publikace je věnována oválným, kamenným věncem a mohylou opatřeným hrobům s východozápadní orientací nubijské tzv.

C-skupiny, které v oblasti Sajály nejsou jako jinde v Núbii seskupeny na pohřebištích, ale leží roztroušeně za dnešními sídlišti. Válcovitý tvar mohyl a skřelená poloha pohřbů na levém boku ukazují na pozdní fázi C-skupiny, která je současná s koncem tzv. Druhého mezidobí a počátkem Nové říše (XVIII. dyn., ca 18. až 16. stol. př. n. l.). Tyto hroby neobsahují inkrustovanou keramiku, typickou pro C-skupinu, proto je autor připisuje na základě analogií v keramické výbavě (ploché mísy, tab. 9) enklávě staršího autochtonního obyvatelstva tzv. A- a B-skupiny.

Druhý oddíl knihy obsahuje popis a vyhodnocení sídliště rané C-skupiny (konec Staré říše, VI. dyn.); skládalo se z několika kamenných oválných chat s ohništi v jamách nebo skalních rozsedinách, obhnaných kruhovou zdí na způsob kraalu. Srovnáním s ostatními nalezišti rané C-skupiny, která jsou vzácná a vesměs na západním nilském břehu, usuzuje M. Bietak na jihozápadní původ této skupiny (např. hvězdicový inkrustovaný vzor na plochých mísách má starší předlohy na západě v Libyi a analogie na keramice kermské kultury na jihu).

Úspěchem rakouských expedic bylo prozkoumání dvou pohřebišť a tábořiště skupiny plochých tzv. pávnovitých hrobů (angl. Pan-graves), datovaných podle egyptizující keramiky do pozdního Druhého mezidobí. Srovnáním geografického rozmístění nalezišť kultury pávnovitých hrobů a staroegyptských zpráv o původu nubijského kmene Medžájů, kteří tehdy nejvíce vynikali mezi egyptskými žoldnéři v bojích proti Hyksosům, dospěl autor k názoru, že nositeli této kultury byli Medžájové; staří Egyptané přenesli pojem Medža z původně malého území v Dolní Núbii na celou východní poušť a její obyvatele, včetně jižního pobřeží Rudého moře. Od doby Nové říše se uvádí oblast Medža dokonce ve spojitosti se známou východoafrickou pobřežní zemí Punt.

Knihou je doplněna antropologickým rozbohem získaného kostrového materiálu, z něhož vyplývá naprostá etnická odlišnost nositelů kultury pávnovitých hrobů s výraznými negroidními rysy od tzv. C-skupiny, která ukazuje na mediteránní typ europidního charakteru (autory studie jsou J. Jungwirth a zesnulý doc. W. Ehgartner), a dále geologicko-paleogeografickou studií příslušných nalezišť od K. W. Butzera z chicagské university, v níž se pro 3. a 2. tisíciletí př. n. l. předpokládá v Dolní Núbii už stejné aridní klima jako dnes.

Rušivě působí v jinak přehledné publikaci pravopisné chyby, např. v seznamu literatury na str. 79 (kde mj. postrádá čtenář údaj o knize Drevnjaja Nubija, shrnující výsledky sovětských archeologických expedic do Núbie, vydanou r. 1964 v Moskvě a redigovanou B. B. Piotrovským) nebo v popisu vyobrazení na str. 90.

Pavel Červiček

Alfred Heubeck, Aus der Welt der frühgriechischen Lineartafeln. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1966. Stran 115.

Profesor university v Erlangen A. Heubeck, dlouholetý pracovník v oboru egejských jazyků, poskytuje čtenáři této nevelké knihy ucelený pohled do nitra textů psaných lineárním písmem B. Postup autorův je vzorně logický a směřuje od základních poznatků epigrafickolingvistických (vnější struktura textů, písmo, jazyk) k poznatkům zprostředkovaným rozbohem samotných textů (mykénský zeměpis, historie, společenská struktura, zemědělství, válečnictví, umělecké řemeslo, náboženství).

Část elementární (str. 9–24) obsahuje ve stručné formě celou řadu důležitých údajů o množství, datování, rázu a klasifikaci tabulek i o jejich písárech. Heubeck tu snad až příliš důvěřivě přijímá Palmerovu nižší chronologii knosských tabulek (cca 1200 př. n. l.) — kdežto většina badatelů se stále přidržuje tradičního Evansova datování o dvě stě let vyššího; autor ovšem správně ponechává konečné vyřešení celé otázky archeologům. (Nejnověji se k této otázce vyjádřil M. S. F. Hood, *The Last Palace at Knossos and the Date of Its Destruction*, *SMEA II* (1967), 63–70, a klade tu jak pád Knossu, tak stáří rozhodně větší tamních tabulek až k r. 1350 př. n. l.; v detailech přitom nachází závažné omyly jak na straně Evansově, tak i Palmerově.)

Výklad o písmě obsahuje jasné a přehledné shrnutí tradičních poznatků; do přehledu fonetických hodnot se však vloudilo několik nepřesností, které otíštěnou tabulku poněkud znehodnocují. Partie věnovaná jazyku textů se soustřeďuje na vložení rozmanitých jevů, které lze pokládat za celkem bezpečně zjištěné. Problematické je pouze to, zda je vhodné přepisovat mykénské do-*e-ro* jako *dohelos* (att. *δοῦλος*), když není jisté, zda se v tomto slově předpokládá někdejší *h* opravdu ještě vyslovovalo (stopy hlásky *h* jsou prokázány pouze v postavení před *a*, a to ještě prakticky toliko v Pylu a v Mykénách).

Pokud jde o nářeční zařazení jazyka mykénských textů mezi řecké dialekty, Heubeck jej nepokládá za bezprostředního předchůdce tzv. arkadokyperské nářeční skupiny (autor pouze